

Міжнародні документи, які забезпечують захист старовинних керамічних печей і камінів як культурної спадщини

Сергій Платовський

судовий експерт лабораторії психологічних, мистецтвознавчих та інших видів досліджень, Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України, м. Одеса, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1957-4946>, e-mail: rabotaondise@gmail.com

Представлено стислий огляд міжнародних документів і законодавчих актів, що регулюють питання збереження й охорони старовинних керамічних печей і камінів як об'єктів культурної спадщини.

Ключові слова: культурна цінність; культурна спадщина; кахлі; антикварні кахельні печі; кахельні каміни; архітектурно-будівельна кераміка; незаконне переміщення культурних цінностей.

International Legal Instruments for the Protection of Historic Ceramic Stoves and Fireplaces as Cultural Heritage

Serhiy Platovskyi

The theses present a concise overview of international documents and legislative acts regulating the preservation and protection of historic ceramic stoves and fireplaces as objects of cultural heritage.

Keywords: cultural value; cultural heritage; tiles; antique tiled stoves; tiled fireplaces; architectural and construction ceramics; illegal transfer of cultural property.

Сьогодні особливої актуальності набуває питання визначення кахельних печей і камінів як автентичних витворів декоративно-ужиткового й монументального мистецтва, що їх можна вважати об'єктами культурної цінності. Доволі часто ці історико-мистецькі елементи стають об'єктами нищення, передусім через нестачу фахових знань і належної обізнаності суспільства. Окрім актів вандалізму, поширеним явищем є також їх незаконне вивезення за межі країни з подальшими спробами реалізувати за найвищою можливою ціною. В українському законодавстві складові та фрагменти архітектурних, історичних і художніх пам'яток, а також пам'яток монументального мистецтва визнано культурними цінностями.

Водночас у нормативних актах відсутня пряма згадка про те, що старовинні печі і/або каміни можуть належати до цієї категорії.

Основні міжнародні документи, які регламентують питання щодо культурних цінностей або інших об'єктів культурної спадщини, загалом також прямо на зазначають про цінність антикварних систем опалення, лише опосередковано.

Поміж таких документів необхідно назвати такі: Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 р., Конвенція ЮНЕСКО про заходи, спрямовані на заборону та запобігання незаконно-

му ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності 1970 р., Конвенція Ради Європи про правопорушення, пов'язані з культурними цінностями 2017 р.; Директива Європейського парламенту та Ради 2014/60/ЄС щодо повернення культурних цінностей, незаконно вивезених з території держави-члена, запровадила положення, що дають змогу державам-членам ЄС забезпечувати повернення на свою територію культурних цінностей, вивезених із порушенням національних заходів; Регламент Ради (ЄС) № 116/2009 щодо експорту культурних цінностей забезпечує єдиний контроль на зовнішніх кордонах ЄС, Регламент (ЄС) 2019/880 Європейського парламенту та Ради від 17 квітня 2019 року про ввезення та імпорту культурних цінностей обумовлює правила імпорту в ЄС культурних цінностей, вивезених з країни їх походження.

У межах проміжного висновку можна зазначити, що всі ці документи стосуються лише керамічних архітектурних елементів, особливо під час переїзду, продажу, вивезення, незаконної торгівлі й безпосередньо не стосуються печей або камінів.

Водночас існують документи, які прямо стосуються питань збереження антикварних камінів і печей як культурних цінностей. Передусім необхідно назвати фінляндський «Закон про охорону будівельної спадщини» № 498 (2010). У розд. 1 «Загальні положення» цього Закону в параграфі 3 «Об'єкти охорони» сказано таке: «Для збереження будівельної спадщини можуть охоронятися будівлі, споруди,

групи будівель або забудовані території, які мають значення з точки зору історії архітектури, будівельного мистецтва, будівельної техніки, особливих природоохоронних цінностей або з огляду на використання будівлі чи події, пов'язані з нею. Охорона може також стосуватися частини будівлі, її стаціонарного інтер'єру або іншої території, сформованої шляхом забудови чи озеленення. Під стаціонарним інтер'єром маються на увазі двері, вікна, лиштви, каміни, покриття, технічні пристрої, вбудовані меблі чи інші подібні елементи, а також машини та обладнання, що відповідають призначенню будівлі та закріплені в ній на постійній основі». У параграфі 8 «Умови охорони»: «Будівля може бути взята під охорону, якщо вона має загальнонаціональне, регіональне або місцеве значення. Значущість будівлі оцінюється за такими критеріями: 1. рідкісність або унікальність (рідкісність); 2. історична типовість для даного регіону (типовість); 3. характерні риси, що відображають територію або певну епоху (репрезентативність); 4. збереження та продовження первісного або відповідного йому призначення, способу будівництва, архітектури чи стилю (автентичність); 5. значення як свідчення історичної події або явища, приклад, що розповідає про них та збагачує знання (історична доказовість); 6. видимі конструкції, матеріали та стильові риси різних епох, що відображають історію та неперервність будівництва, догляду й використання (історична нашарованість)».

У Німеччині прийняли першу постанову про набрання чинності Федеральним законом про контроль за викидами (*BlmSchV*), у якій наведено термін *historische Öfen* — історична піч. Постанова передбачає, що системи опалення окремих приміщень, щодо яких оператор може переконливо довести головному сажотрусу району, що вони були виготовлені або встановлені до 1 січня 1950 року, не потребують модернізації з метою дотримання екологічних вимог опалення. Цей документ містить дату ймовірного розмежування печей і камінів на цінні й умовно інші.

З точки зору судової мистецтвознавчої експертизи, показовим є процес, який відбувся два роки тому у Швейцарії. Компанія з нерухомості придбала історичний будинок у долині Тессталь і невдовзі після купівлі демонтувала кахельну піч та стіну, вважаючи їх непотрібними. Невдовзі будівлю внесли до списку архітектурної спадщини. Товариство охорони спадщини Цюриха (*Zürcher Heimatschutz, ZVH*) подало скаргу, підкресливши, що піч була головним просторово-структурним елементом інтер'єру, який формував єдність вітальні й суміжних приміщень. На підставі експертного висновку *ZVH* Адміністративний суд Цюриха ви-

знав, що піч становила істотну частину історичної цінності будинку, і зобов'язав компанію відновити її у первісному вигляді або замінити аналогічною. Суд зазначив, що покупець діяв недобросовісно, оскільки знав про майбутню інвентаризацію будівлі та її потенційний охоронний статус. Водночас суд наголосив, що суспільний інтерес у збереженні культурної спадщини переважає приватні фінансові інтереси власника. Окремо суд підкреслив значення висновків експертів, які надають органи охорони спадщини: вони мають підвищену доказову силу та їх не можна ігнорувати без вагомих підстав. Суд також підтвердив принцип, що будівлю слід розглядати як єдиний архітектурний ансамбль, де взаємодія інтер'єру й екстер'єру обумовлює її історичну цінність. Тож ця справа стала важливим прецедентом у сфері збереження культурної спадщини: навіть окремий інтер'єрний елемент, як-от кахельна піч, можна визнати центральним для охоронного статусу будівлі.

Отже, міжнародна практика демонструє, що кахельні печі й каміни можуть визнавати не лише утилітарними об'єктами, а й значущими елементами культурної спадщини, що потребують спеціальної охорони.

Перелік джерел посилання

1. Про вивезення, ввезення, та повернення культурних цінностей : Закон України від 21.09.1999 р. № 1068-XIV (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14#Text> (дата звернення: 15.09.2025).
2. Про охорону культурної спадщини : Закон України від 08.06.2000 р. № 1805-III (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text> (дата звернення: 15.09.2025).

3. Laki rakennusperinnön suojelemisesta : 4.6.2010. 498/2010. URL: <https://finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2010/498> (дата звернення: 12.09.2025).
4. Saal G. Denkmalschutz: Immobilienunternehmen muss entfernten Kachelofen wieder einbauen / BAUBLATT : web. 29.09.2023. URL: <https://www.baublatt.ch/baubranche/denkmalschutz-immobilienunternehmen-muss-entfernten-kachelofen-wieder-einbauen-34914> (дата звернення: 12.09.2025).